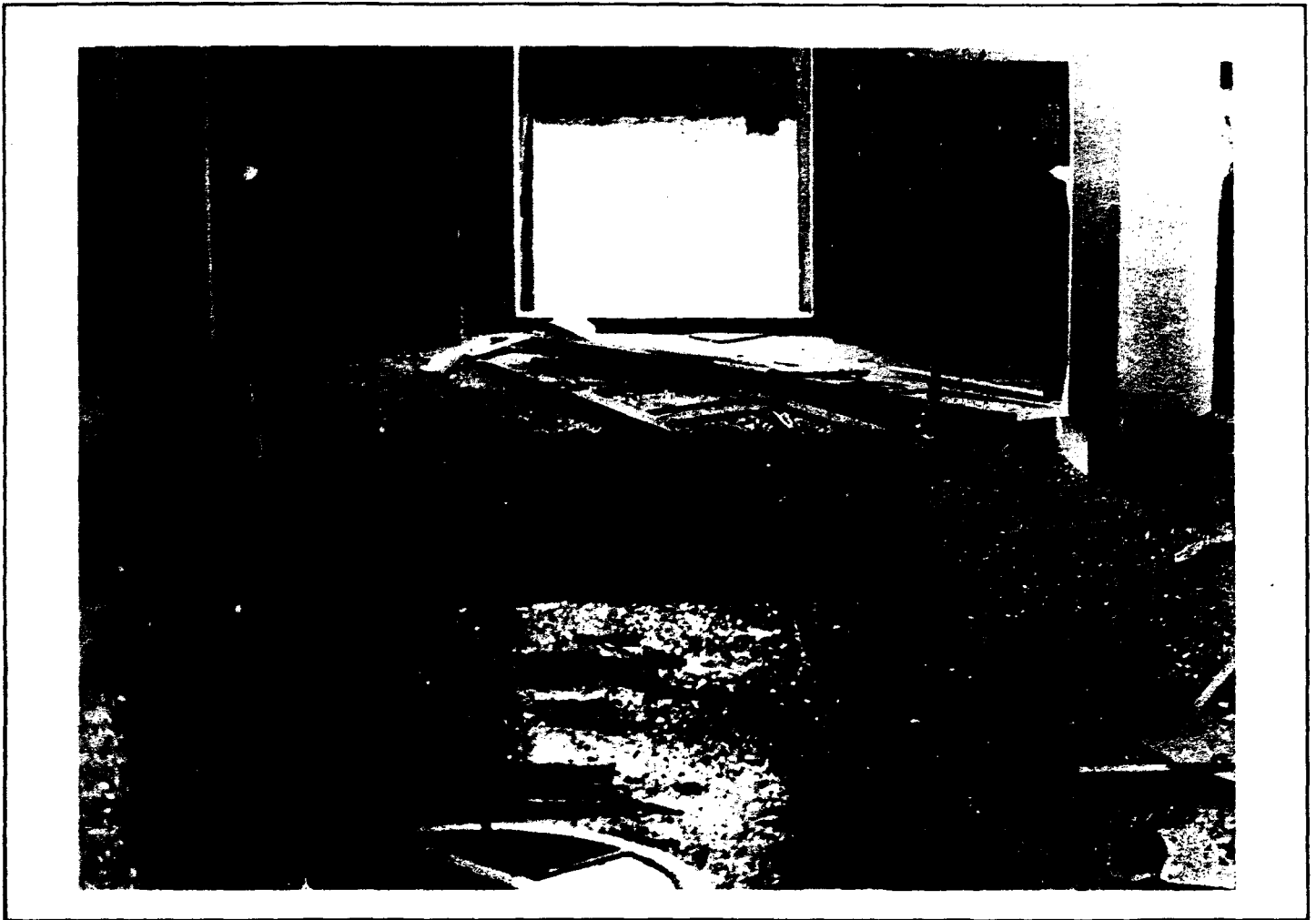

* Τό κείμενο αυτό γράφτηκε στά πλαίσια μιάς διεπιστημονικής έρευνας πού γίνεται στό Σπουδαστήριο Διοικήσεως Έργουστασίων τής Πολυτεχνικής Σχολής τού Πανεπιστημίου Πατρών μέ αντικείμενο τίς συνθήκες εργασίας.

Οί φωτογραφίες είναι από τήν έκρηξη στό έργοστάσιο «Πυρκάλ» τού Λαυρίου τόν Άπρίλιο τού 1976

Είσαγωγή στό νομοθετικό πλαίσιο τής προστασίας τής υγείας τών εργαζομένων

Βασίλης Λαδάς*

Τό νομοθετικό πλαίσιο πού αναφέρεται στην υγεία τών εργαζομένων μπορούμε, λίγο σχηματικά, νά τό χωρίσουμε σέ τρείς κατηγορίες:

α) Σέ αυτό πού προνοεί γιά τήν υγεία καί τήν ασφάλεια τούς στούς χώρους εργασίας.

β) Σέ αυτό πού διαμέσον τού θεσμού τών κοινωνικών ασφαλίσεων προνοεί γιά τήν περίθαλψη τούς σέ περίπτωση ασθένειας καί τή συνταξιοδότησή τούς σέ περίπτωση ανεπανόρθωτης επαγγελματικής νόσον. Διαμέσον πάλι τού θεσμού τών κοινωνικών ασφαλίσεων προβλέπεται συνταξιοδότηση σέ μικρό-

τερη ηλικία σέ άνδρες καί γυναίκες πού απασχολούνται στό λεγόμενα βαρέα καί ανθυγιεινά επαγγέλματα.

γ) Σέ αυτό μέ τό όποιο επιδιώκεται καλύτερη συντήρηση καί ανανέωση τού εργατικού δυναμικού πού απασχολείται υπό ανθυγιεινές συνθήκες εργασίας. Ή καλύτερη συντήρηση καί ανανέωση τού εργατικού δυναμικού επιδιώκεται μέ τή θεσμοθέτηση τών ανθυγιεινών επιδομάτων καί μέ τή θεσμοθέτηση μεγαλύτερων άδειών σέ όρισμένους εργαζόμενους πού απασχολούνται σέ επαγγέλματα χαρακτηριζόμενα σάν ανθυγιεινά. Όπως θά δούμε παρακάτω, σέ μιά αντιφατική καί πρόχειρη νομοθεσία, δέν υπάρχει ένιαία αντιμετώπιση ανθυγιεινών επαγγελμάτων, πράγμα πού θά μās διευκόλυνε εύθυσ έξαρχής σέ έναν όρισμό τού ανθυγιεινού επαγγέλματος.

1. Πρωληπτικά μέτρα προστασίας τής υγείας τών εργαζομένων

Τό 1912, σέ μιά εποχή πού όί κοινωνικές μεταρρυθμίσεις θεμελίωσαν τούς πρώτους εργατικούς νόμους, τέθηκε σέ εφαρμογή ένας νόμος πού θά μπορούσε μέ τήν κατάλληλη προέκτασή του καί τήν πιστή τήρησή του νά άποβεί σπουδαιότατο νομοθέτημα

προληπτικής προστασίας της υγείας των εργαζομένων. Πρόκειται για το νόμο ΔΚΣΤ' της 22/28 'Ιαν. 1912 «Περί των δρων ιδρύσεως βιομηχανικών εργοστασίων».

Ο νόμος, όπως τροποποιημένος ισχύει σήμερα, υποχρεώνει τους ενδιαφερόμενους για την κατασκευή βιομηχανικών εγκαταστάσεων και για τη λειτουργία των εγκαταστάσεών τους να ζητάνε την έκδοση άδειας από το 'Υπουργείο Βιομηχανίας. 'Η αίτηση πρέπει να συνοδεύεται από έκθεση αναφερόμενη στο είδος και στις συνθήκες των εγκαταστάσεων και στον τρόπο λειτουργίας του.

Τό Β.Δ. της 15/21 'Οκτωβρίου 1922, πού εκδόθηκε αργότερα μαζί με μιά σειρά νόμων και κανονισμών εμπνευσμένων από το νόμο ΔΚΣΤ. στο 2ο άρθρο του λέει ότι «ή απαιτούμενη άδεια ιδρύσεως σκοπόν έχει την λεπτομερή εξέταση των συνθηκών ιδρύσεως πάσης μηχανολογικής εγκαταστάσεως και τόν καταρισμόν τεχνικών δρων ασφαλείας οφτίνες δέον να τηρηθώσι κατά την ίδρυσιν [έννοείται οίασδήποτε μηχανολογικής εγκατάστασης] πρὸς προστασίαν τοῦ εργαζομένου προσωπικοῦ, τῶν περιοίκων καί τοῦ κοινού, ἀπό παντός κινδύνου βλάβης υγείας, ἢ ἐνοχλήσεως προκληθησομένων ὑπὸ τῆς ιδρυθησομένης εγκαταστάσεως».

Τηρήθηκε όμως το πνεῦμα αὐτῆς τῆς διάταξης: 'Υπῆρχε λεπτομερῆς εξέταση τῶν συνθηκῶν ίδρυσης κάθε μηχανολογικῆς εγκατάστασης; Τό ἴδιο τό Β.Δ. ἀναιρεῖ τήν εὐχή του γιά λεπτομερῆ εξέταση, όταν στά ἄρθρα 27, 28, 29, 30 περιέχει γενικές καί ἀόριστες διατάξεις γιά κατάλληλη ὕδρευση, ἀποχέτευση, τεχνητό ἀερισμό καί τεχνητό φωτισμό τῶν βιομηχανικῶν εγκαταστάσεων. Εἰδικές προδιαγραφές δέν ἐπακολούθησαν μέ νεώτερους νόμους, οὔτε κἀν γιά ἐκείνες τίς εγκαταστάσεις πού μέλλουν νά ἀποτελέσουν τό περιβάλλον ἀσκήσεως ἐπαγγέλματος ἀνθυγιεινοῦ.

Δυστυχῶς, τό πλέγμα τῆς νομοθεσίας πού σχηματίστηκε ἔκτοτε δέ δικαιολογεῖ αἰσιόδοξες προβλέψεις ὅτι ἡ υγεία τῶν εργαζομένων μπορεῖ νά προστατευτεῖ προληπτικά ἤδη ἀπό τήν ίδρυση τῶν εγκαταστάσεων καί ἀπό τήν ἐναρξη τῆς λειτουργίας τους.

Ἡδὴ ἄδεια δέν ἀπαιτεῖται γιά τήν ίδρυση καί λειτουργία βιοτεχνικῶν μικρῆς ἰσχύος.

Ὁ τεχνικός ἔλεγχος τῶν εγκαταστάσεων εἶναι πλημμελῆς καί ἀσκεῖται κάθε τριετία ἀπό τοὺς ἀρμόδιους τοῦ 'Υπουργείου Βιομηχανίας.³

Οἱ κυρώσεις γιά τήν παράβαση τῶν νόμων πού προβλέπονται τῆ διαδικασίᾳ λήψεως ἀδειας περιορίζονται σέ πρόστιμα καί ἐλαφρῆς ποινῆς φυλάκισης ἐξαγοραζόμενες. Μπορεῖ, βέβαια, νά διαταχθεῖ καί τό κλείσιμο τῶν εργοστασίων - ἀν ἔχει συμβεῖ ποτέ ὡς σήμερα κἀτι τέτοιο! Ὡστόσο ἐδῶ βρῖσκεται ἡ ρίζα γιά τήν προστασία τῆς υγείας τῶν εργαζομένων καί ἡ πείρα τῶσων χρόνων βιομηχανικῆς καί ἐπιστημονικῆς ἀνάπτυξης μπορεῖ νά ἀξιοποιηθεῖ σωστά ἀν προδιαγραφῶν νομοθετικῶν «ἐλάχιστα» δρια συνθηκῶν πού πρέπει νά τηροῦνται ὑποχρεωτικά γιά τή χορήγηση ἀδειας εγκαταστάσεων βιομηχανικῶν.

Ἐκτός, ὅμως, ἀπό αὐτό τόν ἀνεπαρκῆ ἔλεγχο τοῦ 'Υπουργείου Βιομηχανίας γιά τήν έκδοση ἀδειας εγκαταστάσεων, ἀπό τήν ἀντιφατικῆ καί πληθωρικῆ νομοθεσία μας προβλέπεται νά ἐλέγχονται οἱ βιομηχανικῆς καί βιοτεχνικῆς εγκαταστάσεις καί ἀπό τό 'Υπουργεῖο Ἐργασίας διαμέσου τῶν κατά τό-

πους ἐπιθεωρήσεων ἐργασίας. Ὁ ἔλεγχος αὐτός ἀποβλέπει στήν τήρηση προδιαγραφῶν «περί υγιεινῆς καί ασφαλείας τῶν εργατῶν καί ὑπαλλήλων τῶν πάσης φύσεως βιομηχανικῶν καί βιοτεχνικῶν εργοστασίων, ἐργαστηρίων κλπ.». Ἀσκεῖται δέ κατά τή διάρκεια τῆς λειτουργίας τῶν εργοστασίων καί τῶν βιοτεχνικῶν.

Ὁ ἔλεγχος βασιζέται σέ ἓνα πλέγμα νόμων πού ἀναφέρονται ἀμέσως στήν προστασία τῆς υγείας καί τῆς ἀσφάλειας τῶν εργαζομένων.

Ὁ πρῶτος στή σειρά αὐτῶν τῶν νόμων εἶναι ὁ νόμος ΓΠΔΔ' τοῦ 1911. Τό σημαντικό αὐτό νομοθέτημα ὑποχρεώνει τόν εργοδότη νά διευθετεῖ καί νά διατηρεῖ τό εργοστάσιό του, τό ἐργαστήριό του, τό κατάστημά του κλπ., καθώς καί τά μηχανήματά του, κατά τέτοιο τρόπο ὥστε νά ἐξασφαλίζονται ἀπό κάθε κίνδυνο ἡ ζωῆ, ἡ υγεία καί ἡ σωματικῆ ἀκεραιότητα τοῦ εργαζόμενου. Ἡ ὑποχρέωση αὐτῆ τοῦ εργοδότη ὑφίσταται τόσο ἀπέναντι στό Κράτος, σάν ὑποχρέωση Δημοσίου Δικαίου, ὅσο καί ἀπέναντι στοὺς εργαζόμενους, σάν ὑποχρέωση Ἰδιωτικοῦ Δικαίου ἀπό τή σύμβαση ἐργασίας πού ὑπάρχει μεταξύ εργαζόμενου καί εργοδότη.⁴

Τό 1934 μέ τό Π.Δ. τῆς 13.3-22.3/1934 ἀναδιαρθρώνεται ἡ

1. Κυριότεροι νόμοι καί διατάξεις γιά τήν ἄδεια βιομηχανικῶν εγκαταστάσεων:

- Νόμος ΔΚΣΤ' 22/28 'Ιαν. 1912 «Περί τῶν δρων ιδρύσεως βιομηχανικῶν εργοστασίων» (Διαρκῆς Κώδιξ Νόμων, Βιομηχανικῆ Νομοθεσία, τ. 131, σ. 37-39).

- Β.Δ. τῆς 15/21 'Οκτ. 1922 «Περί χορηγήσεως ἀδειῶν ιδρύσεως καί λειτουργίας πάσης μηχανολογικῆς εγκαταστάσεως» (Διαρκῆς Κώδιξ Νόμων, Βιομηχανικῆ Νομοθεσία, τ. 131, σ. 41). Στό ἄρθρο 4 αὐτοῦ τοῦ Διατάγματος διαλαμβάνεται ὅτι «καί αἰτήσεις, τά σχεδιαγράμματα, τά ὑπομνήματα δέον νά εἶναι ὑπογεγραμμένα ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτῆτου ἢ τῶν νομίμων πληρεξουσίων αὐτοῦ. Τά σχεδιαγράμματα ἐν γένει καί ὑπομνήματα δέον νά εἶναι ἐπιστημονικῶς συντεταγμένα ὥστε νά καθίσταται δυνατός ὁ τεχνικός ἔλεγχος αὐτῶν».

- Νόμος 3214/26/30 'Απριλίου 1955 (Διαρκῆς Κώδιξ Νόμων, τ. 131, σ. 46).

- Β.Δ. τῆς 2/8 Ἀγούστου 1958 (Διαρκῆς Κώδιξ Νόμων, τ. 131, σ. 46, 03).

- Β.Δ. τῆς 15/30 'Ιουνίου 1964 «Περί ἀπαλλαγῆς τῶν κατόχων μικρῶν βιοτεχνικῶν ἐργαστηρίων ἢ ἀποθηκῶν ἐκ τῆς ὑποχρέωσης ἐφοδιασμοῦ δι' ἀδείας εγκαταστάσεων ἢ λειτουργίας» (Διαρκῆς Κώδιξ Νόμων, τ. 131, σ. 48, 07).

- Νόμος 4479 11/25 'Ιουνίου 1965 «Περί ἀδειῶν λειτουργίας καί τεχνικοῦ ἔλεγχου βιομηχανικῶν, βιοτεχνικῶν κλπ.» (Διαρκῆς Κώδιξ Νόμων, τ. 131, σ. 46, 08).

- Νόμος 4481 τῆς 11/25 'Ιουνίου 1965 «Περί ἀδειῶν εγκαταστάσεων κλπ. βιομηχανικῶν καί βιοτεχνικῶν» (Διαρκῆς Κώδιξ Νόμων, τ. 131, σ. 46, 09).

- Α.Ν. 207 τῆς 27 Νοεμ./4 Δεκ. 1967 «Περί εγκαταστάσεως καί λειτουργίας βιομηχανικῶν, βιοτεχνικῶν, πάσης φύσεως μηχανολογικῶν εγκαταστάσεων καί ἀποθηκῶν, καί περὶ ἄλλων τινῶν συναφῶν διατάξεων» (Διαρκῆς Κώδιξ Νόμων, τ. 131, σ. 46, 11).

2. Ἐν ὅμως στίς μικρῆς βιοτεχνίες γιά τίς ὁποῖες δέν ἀπαιτεῖται ἄδεια, διαπιστώνεται κίνδυνος γιά τήν υγεία, ἀσφάλεια, ἡσυχία κλπ. τῶν περιοίκων, μέ πρόταση τῆς ἀρμόδιας ἀστυνομικῆς ἀρχῆς δυνατόν νά αἰρεται ἡ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τό Νομάρχη κατά τό ἄρθρο 2 Β.Δ. 15/30 'Ιουν. 1964 (Διαρκῆς Κώδιξ Νόμων, τ. 131, σ. 46, 08).

3. Ἄρθρο 2 νόμου 4479/1965 (Διαρκῆς Κώδιξ Νόμων, τ. 131, σ. 46, 09).

4. Καποδίστρια ('Ερμηνεία ἀρθρου 662 Α.Κ. Ἐρμ. Α.Κ.).

νομοθεσία του ΓΠΑΔ' και τίθενται αναλυτικά οι προδιαγραφές που οι επιχειρηματίες υποχρεώνονται να εφαρμόζουν στις εγκαταστάσεις τους, στους τρόπους που πρέπει να προφυλάσσονται οι καυστικές, οι δηλητηριώδεις, εκρηκτικές και αναφλέξιμες ύλες, στους τρόπους για εξασφάλιση καλού αερισμού, φωτισμού, ύδρευσης κλπ. Στο νομοθέτημα περιέχονται συνολικά 155 άρθρα. Μέ το Π.Δ. της 17.9-4.10/1934 τίθενται προδιαγραφές για τη χρησιμοποίηση των υπογείων. Απαγορεύεται σύμφωνα με αυτόν το νόμο η χρησιμοποίηση υπογείων για εγκαταστάσεις βιομηχανιών και βιοτεχνιών αν η όροφή τους δεν απέχει 1½ μέτρο από το έδαφος. Εκτός, βέβαια, από αυτούς τους γενικούς νόμους, κατά καιρούς τέθηκαν σε εφαρμογή, σύμφωνα με το πνεύμα του ΓΠΑΔ', προδιαγραφές για τους δρους προστασίας της υγιεινής και της ασφάλειας σε πολλές κατηγορίες επιχειρήσεων.⁵

Δυστυχώς δεν υπάρχει εναρμονισμός ανάμεσα στο νομοθετικό πλέγμα που αποσκοπεί άμεσα στην προστασία της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων και στο νομοθετικό πλέγμα που προδιαγράφει τους δρους παροχής άδειας εγκαταστάσεων και λειτουργίας εργοστασίων. Αν υπήρχε, οι προδιαγραφές των νόμων και κανονισμών της υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων θα δέσμευαν τους εργοδότες ήδη από την κατασκευή των εγκαταστάσεων και ο έλεγχος θα ήταν από την αρχή συντονισμένος και δραστικός. Θα πρέπει να εξεταστεί κατά πόσο η συνεργασία των δύο υπουργείων, Βιομηχανίας και Εργασίας, ακόμη και του Υπουργείου Κοινωνικής Προνοίας, θα μπορούσε να εφαρμοστεί ένα πλέγμα νόμων ώστε από την ίδρυση κιόλας των εργοστασίων να εξασφαλίζεται η προστασία της υγείας των εργαζομένων.

Αμφισβητείται κατά πόσο το Υπουργείο Βιομηχανίας, που έχει κυρίως στόχο του την ταχύρρυθμη βιομηχανική ανάπτυξη μιās οικονομικά ήμιανάπτυκτης χώρας, θα ταλαιπωρηθεί με την τήρηση των άοριστων προδιαγραφών που διαλαμβάνουν οι νόμοι για τη χορήγηση άδειας εγκαταστάσεων ή θα παρακάμψει το θέμα με αποτέλεσμα να αφεθούν αργότερα στην επίβλεψη και στην επιτήρηση των επιθεωρητών εργασίας οι εγκαταστάσεις που ήδη έχουν δημιουργηθεί χωρίς σχεδόν κανέναν έλεγχο.

Πάντως, οι επιθεωρητές εργασίας μπορούν να υποδεικνύουν στις επιχειρήσεις και να επιβάλλουν και άλλα μέτρα προστασίας εκτός από τα αναφερόμενα στο νόμο.

Κατά το νόμο ή μη τήρηση των προδιαγραφών επιφέρει ποινικές κυρώσεις στους επιχειρηματίες. Εύθνη έχουν και οι τεχνικοί διευθυντές οι οποίοι θεωρούνται απαραίτητοι στις μεγάλες επιχειρήσεις των οποίων η λειτουργία απαιτεί ειδικές γνώσεις.⁶ Ανάμεσα στις κυρώσεις προβλέπονται πρόστιμα από 3.000 έως 1.000.000 δραχ. και το κλείσιμο του εργοστασίου. Σε καταγγελία για μη τήρηση των απαιτούμενων προδιαγραφών μπορεί να προβεί κάθε εργαζόμενος, εργατική ένωση, υγιεινομικός υπάλληλος. Μπορεί, μάλιστα, να επιληφθεί και απτεπλγ-γελτα ή Δικαιοσύνη. Σημαντικό πρέπει να θεωρείται το γεγονός ότι οι τεχνικοί διευθυντές υποχρεώνονται ανά εξαμήνο να συντάσσουν εκθέσεις για την τήρηση των προδιαγραφών και των δρων υγιεινής και ασφάλειας.

Ένα άλλο σημαντικό βήμα για την προστασία της υγείας των εργαζομένων εξασφαλίζει η εφαρμογή του ΑΚ με το άρθρο

662. Σύμφωνα με αυτό ο μισθωτής (εργοδότης) οφείλει να διαρρυθμίζει τις συνθήκες της εργασίας, του χώρου, της διαμo-νής, καθώς και τις εγκαταστάσεις, τα μηχανήματα ή εργαλεία, κατά τρόπο που να προστατεύεται η ζωή και η υγεία του εκμισθωτού (εργαζόμενου). Ερμηνεύοντας το άρθρο σύμφωνα με το πνεύμα του ΑΚ,⁷ ο εργαζόμενος σε περίπτωση που δεν τηρεί τις προϋποθέσεις εξασφάλισης της υγείας του έχει τό δικαίωμα

5. Οι κυριότεροι νόμοι για την προστασία της υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων είναι οι εξής:

– Νόμος ΓΠΑΔ' 19/21 Νοεμ. 1911 «Περί υγιεινής και ασφαλείας των εργατών όπως κωδικοποιήθηκε με τό Β.Δ. της 25ης Αύγ./5 Σεπτ. 1920» (Διαρκής Κώδιξ Νόμων, τ. 153, σ. 283).

– Β.Δ. της 16 Μαρτ./5 Απρ. 1973 «Περί κανονισμού των μέτρων υγιεινής και καθαριότητας των σταφιδαποθηκών» (Διαρκής Κώδιξ Νόμων, τ. 153, σ. 306).

– Π.Δ. της 30 Οκτωβ./3 Νοεμ. 1924 «Περί κανονισμού των δρων εργασίας εν τοις εργαστηρίοις και αποθήκαις σýκων» (Διαρκής Κώδιξ Νόμων, τ. 153, σ. 306, 11).

– Β.Δ. της 10 Σεπτ./14 Οκτωβ. 1937 «Περί ασφαλείας των εν τοις ξυλουργικοίς εργοστασίοις ασχολουμένων εργατών και τεχνικών» (Διαρκής Κώδιξ Νόμων, τ. 153, σ. 306, 12).

– Β.Δ. της 15ης Απρ./2 Μαΐου 1938 «Περί κανονισμού υγιεινής των σφαγείων» (Διαρκής Κώδιξ Νόμων, τ. 153, σ. 306, 18).

– Β.Δ. της 3/17 Δεκ. 1938 «Περί κανονισμού υγιεινής εργατηρίων άλλαντοποιίας» (Διαρκής Κώδιξ Νόμων, τ. 153, σ. 306, 18).

– Β.Δ. της 18/27 Μαΐου 1968 «Περί κανονισμού υγιεινής και ασφαλείας εργαζομένων εν τοις βυροοδεινείοις άπάσης της χώρας» (Διαρκής Κώδιξ Νόμων, τ. 153, σ. 306, 28).

– Β.Δ. της 28 Ιουν./12 Ιουλ. 1958 «Περί κανονισμού υγιεινής και ασφαλείας των εργαζομένων εις τά τυπογραφεία και γενικά εργοστάσια γραφικών τεχνών και επεξεργασίας χάρτου άπάσης της χώρας, είτε λειτουργούντων ως αυτοτελών επιχειρήσεων είτε ως συγκροτημάτων εργοστασιακών ή μεμονωμένων» (Διαρκής Κώδιξ Νόμων, τ. 153, σ. 306, 38).

– Β.Δ. της 27 Αύγ./11 Σεπτ. 1968 «Περί κανονισμού υγιεινής και ασφαλείας των εις τά εργοστάσια και εργαστήρια κατασκευής συσσωρευτών μολύβδου εργαζομένων» (Διαρκής Κώδιξ Νόμων, τ. 153, σ. 306, 50).

– Β.Δ. της 14 Οκτ./27 Νοεμ. 1968 «Περί κανονισμού υγιεινής και ασφαλείας των εις τάς αποθήκας άκατεργάστων δερμάτων εργαζομένων» (Διαρκής Κώδιξ Νόμων, τ. 153, σ. 306, 71).

– Νόμος υπ' αριθ. 61 της 2/7 Ιουλίου 1975 «Περί προστασίας των εργαζομένων εκ των κινδύνων των προερχομένων εκ της χρήσεως βενζολίου ή προϊόντων περιεχόντων βενζόλιον» (Διαρκής Κώδιξ Νόμων, τ. 153, σ. 306, 761).

– Π.Δ. της 29 Μαρτ./6 Απρ. 1976 «Περί μέτρων υγιεινής και ασφαλείας των εργαζομένων εις μεταφορικές ταινίας και προωθητάς εν γένει» (Διαρκής Κώδιξ Νόμων, τ. 153, σ. 306, 765).

6. Σύμφωνα με τό άρθρο 3 του Β.Δ. της 25 Αύγ./5 Σεπτ. 1920 «οι τεχνικοί διευθυνταί υποχρεούνται όπως άνυπερθέτως εντός δύο μηνών από της έναρξεως της ισχύος του παρόντος νόμου, εξακολουθητικώς δέ κατόπιν εντός εκάστης έφεξης εξαμηνίας αναφέρωσιν έγγραφως εις την επιθεωρησιν εργασίας την κατά τούς κειμένους νόμους και κανονισμούς κατάστασιν εν γένει της λειτουργίας των άνω επιχειρήσεων και τά προς θεραπείαν των έλλειψεων ληπτέα μέτρα.

Οι τεχνικοί διευθυνταί, έφ' όσον κατά τά ειρημένα υπέβαλον ειλικρινείς εκθέσεις άπαλλάσσονται της ποινικής διώξεως.

Οι γενικοί διευθυνταί ή ιδιοκτήται απαλλάσσονται της ποινικής διώξεως έφ' όσον έχουσι τεχνικόν διευθυντήν της επιχειρήσεως υπό την άμεσον επίβλεψιν ή διαταγήν του οποίου διατελεί τό εργαζόμενον προσωπικόν, έφ' όσον εξετέλεσαν εγκαίρως τά παρ' αυτού, ήτοι υπό της επιθεωρήσεως εργασίας υποδειχθέντα μέτρα».

7. **Αλέξανδρος Καρακατσάνης**, *Εργατικόν Δίκαιον*, τόμος Α', έκδοση 1976, σ. 227.

νά προβεί σέ επίσχεση εργασίας· δηλαδή νά πάψει νά προσέρχεται στήν εργασία του δικαιούμενος ταυτόχρονα τούς μισθούς του μέχρις ότου ὁ εργοδότης ἐξασφαλίσει πλήρως τίς συνθήκες πού ἀπαιτοῦν οἱ εἰδικοί νόμοι ὥστε νά προστατευταί ἡ ὑγεία του καί ἡ ἀσφάλειά του. Μπορεῖ ἀκόμη νά καταγγεῖλει τή σύμβαση εργασίας ὀρισμένου χρόνου γιά σπουδαῖο λόγο, ἢ ὅταν ἡ σύμβασή του εἶναι ἀορίστου χρόνου, ἐφόσον ἡ παράβαση τοῦ εργοδότη γίνεται μέ σκοπό νά τόν ἐξαναγκάσει νά ἀποχωρήσει ἢ συνιστᾷ μονομερή βλαπτική μεταβολή τῶν ὄρων τῆς σύμβασης εργασίας του, καί νά ἀποχωρήσει ἀπαιτώντας τή νόμιμη ἀποζημίωση ἀπό τόν εργοδότη του.

Μπορεῖ, ἐπίσης, ἂν συντρέχει προσβολή τῆς προσωπικότητάς του, νά ζητήσει νά ἀποκατασταθεῖ ἡ ἠθική του βλάβη.⁸

Τό ἄρθρο αὐτό δέν ἔχει ἀξιοποιηθεῖ ἀπό τούς εργαζόμενους. Ἴσως νά εἶναι τό γεγονός ὅτι κατά τό ἄρθρο 662 ΑΚ οἱ εργαζόμενοι πρέπει νά διεκδικήσουν τίς ἀποδοχές τους γιά τίς μέρες ἀπουσίας τους ἀπό τή δουλειά ἢ τήν ἀποζημίωσή τους μέσα ἀπό ἕνα μακροχρόνιο δικαστικό ἀγῶνα μέ ἀμφίβολα ἀποτελέσματα, πού συνήθως τούς ἀποκαρδιώνει.

2. Κοινωνικές ἀσφαλίσεις καί ἀνθυγιεινές εργασίες

α. Ν. 551/1915.

Ἡ στροφή στή φιλεργατική νομοθεσία

Πρὶν ἐξετάσουμε τό θεσμό τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων θά πρέπει νά ἀναφέρουμε ἕνα σημαντικό προδρομικό τους νόμο. Τό νόμο 551/1915 πού ὑποχρεώνει τούς εργοδότες σέ καταβολή ἀποζημίωσης πρὸς τόν εργαζόμενο σέ περίπτωση ἐργατικοῦ ἀτύχηματος κατά τή διάρκεια τῆς εργασίας του. Ὁ νόμος αὐτός πού τέθηκε σέ ἐφαρμογή κατά τήν ἐποχή τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Βενιζέλου ἐπιφέρει, ἴσως, τή σημαντικότερη στροφή ἀπό τίς παλιές ἀντιλήψεις γιά τήν ἔννοια τῆς εργασίας. Μέ τόν 551/1915 ἐφαρμόζεται οὐσιαστικά ἡ θεωρία τοῦ ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου.⁹ Ὁ ἔνοδοτής ὁ ὁποῖος προσπορίζεται κέρδος ἀπό τήν εργασία τῶν εργαζομένων ἐπωμίζεται μαζί μέ τή σύμβαση εργασίας καί τούς κινδύνους πού ἀπορρέουν ἀπό τήν εργασία. Πρὶν ἀπό τόν 551/1915 ὁ ἐργάτης πού ὑφίστατο ἀτύχημα γιά νά ἀποζημιωθεῖ ἔπρεπε νά ἀποδείξει ὑπαιτιότητα τοῦ εργοδότη. Ὁ νόμος εἶχε ἀτέλειες. Δέν κάλυπτε τούς εργαζόμενους σέ ἐμπορικές ἐπιχειρήσεις καί τούς οἰκιακούς βοηθούς. Δέν ἔλυε τό ζήτημα τῆς ἀποζημίωσης τοῦ ἐργάτη σέ περίπτωση ἀφαιρητικότητας τοῦ εργοδότη. Ἡ ἐφάπαξ ἀποζημίωση ἦταν μικρή. Δέν προνοοῦσε γιά τίς ἐπαγγελματικές νόσους. Ὡστόσο τό δικαστήρια πολλές φορές, καί σωστά, ἐξομοίωσαν περιπτώσεις ἀσθενειῶν προκαλουμένων ἀπό τήν εργασία στήν ἐπιχείρηση μέ ἐργατικό ἀτύχημα. Ἡ φυμμάτωση ἦταν ἡ ἀρρώστια τῆς ἐποχῆς.

Ὁ νόμος 551/1915, μολοντί σχηματικά ἀνήκει στούς νόμους ἐκείνους πού βοηθοῦν τόν εργαζόμενο, ἀφοῦ ἔχει βλαβεῖ ἡ ὑγεία του καί ἡ ἀκεραιότητά του, οὐσιαστικά ἀνήκει στό πλέγμα ἐκείνων τῶν νόμων πού τόν προστατεύουν προληπτικά.

Μέ τό φόβο τῆς χρηματικῆς ἀποζημίωσης, οἱ εργοδότες ἦταν ὑποχρεωμένοι νά μεριμνοῦν ἀποτελεσματικότερα γιά τίς συνθήκες εργασίας, ὥστε νά περιορίζονται τά ἐργατικά ἀτύχημα-

τα. Ἡ ψήφιση τοῦ νόμου συνάντησε μεγάλη ἀντίδραση τῶν κεφαλαιούχων τῆς ἐποχῆς μέ τήν πάγια δικαιολογία ὅτι οἱ φόβοι τῶν ἀποζημιώσεων θά μείωναν τήν ἐπενδυτική δραστηριότητα. Ἡ ἀπάντηση τῆς κυβέρνησης Βενιζέλου –ὅπως καί κάθε κυβέρνησης ὡς σήμερα πού ἀκολουθεῖ πολιτική φιλεργατική– ἦταν ὅτι οἱ νόμοι αὐτοί μειώνουν τήν κοινωνική ἀναταραχή καί τόν ἐπαναστατικό κίνδυνο καί ἐπιφέρουν κοινωνική ἰσορροπία.¹⁰ Τό ἴδιο δέχεται καί ἡ κυρίαρχουσα ἰδεολογία στόν τόμα τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς.¹¹

Ὡστόσο, δέν ἦταν μόνο ἡ πίεση τῆς ἐργατικῆς τάξης πού καθιέρωσε τήν ἐργατική νομοθεσία.

Ἦταν καί οἱ ἀνάγκες ἀναπαραγωγῆς τοῦ κοινωνικοοικονομικοῦ συστήματος μέ τόν ἐκσυγχρονισμό τοῦ πλαισίου του, πράγμα πού ἴσως οἱ κεφαλαιούχοι, μέ μοναδικό στόχο τους τή βραχυχρόνια μεγιστοποίηση τοῦ κέρδους τους, δέν μποροῦν νά τό ἀντιληφθοῦν.¹²

Σήμερα ὁ νόμος 551/1915 ἔχει περιορισμένη ἰσχύ ἐκεῖ μόνο ὅπου δέν ἐκτείνεται ἡ νομοθεσία περὶ Ι.Κ.Α. ἢ ἄλλοι νόμοι εἰδικότεροι γιά ὀρισμένους κλάδους εργαζομένων, ὅπως ὁ νόμος ΩΜΑ' γιά τούς μεταλλωρύχους. Ὁ νόμος αὐτός εἶναι ἀπό τούς πρώτους πού τέθηκαν, μετά ἀπό λυσσώδεις καί αἰματηρές ἀπεργίες, σέ ἐφαρμογή στήν Ἑλλάδα γιά νά προστατευτεῖ μιά μεγάλη μερίδα εργαζομένων ἀπό ἀναμφισβήτητα δυσμενεῖς συνθήκες δουλειᾶς.¹³

β. Οἱ Κοινωνικές Ἀσφαλίσεις. Προσπάθεια γιά ἕναν ὀρισμό τοῦ ἀνθυγιεινοῦ ἐπαγγέλματος

Ἡ προσπάθεια καί οἱ ἀγῶνες γιά τήν ἐπιβολή τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων ἀρχισαν στήν Ἑλλάδα ἀπό τή δεκαετία τοῦ '20. Ὁ νόμος 551/1915 καθιερώνοντας τήν ἀτομική εὐθύνη τοῦ εργοδότη γιά τό ἐργατικό ἀτύχημα δέν ἀρκοῦσε ὥστε νά ἐξασφαλίσει τόν εργαζόμενο. Ἐπρεπε, λοιπόν, νά συμμεριστεῖ τήν εὐθύνη καί τό ἴδιο τό κράτος. Ἄλλωστε ἡ εργασία ἀρχίζει νά θεωρεῖται κοινωνικό ἀγαθό. Οἱ προηγμένες χώρες τῆς Εὐρώπης εἶχαν ἤδη θεσπίσει τό θεσμό τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων

8. **Χρ. Οἰκονόμου**, *Δίκαιον ἐργατικῶν ἀτυχημάτων καί ἐπαγγελματικῶν νόσων*. Ἀθήνα 1950.

9. **Γεωργίου Δερτιλή**, *Κοινωνικός μετασχηματισμός καί στρατιωτική ἐπέμβαση 1880-1909*. Ἐξάντας. Ἀθήνα 1977, ὅπου σχετικές κριτικές.

10. **Γεωργίου Κασσιμάτη**, *Μαθήματα Δικαίου καί Κοινωνικῆς Πολιτικῆς*. Πολυγραφημένες σημειώσεις. Ἀθήνα 1966.

11. «Ὁ φωτισμένος φιλελευθερισμός τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ [Βενιζέλου] ἦταν μιά θέση πού μόνο μιά κοινωνικά καί πολιτιστικά προχωρημένη ἀστική τάξη θά μπορούσε νά ἀντιληφθεῖ, ἐνῶ οἱ ἄπλοιοι ἀστοί τῆς ἐποχῆς του δέν μπορούσαν παρά νά τήν θεωροῦν ἕνα εἶδος "σοσιαλμανίας"» (**Γεωργίου Δερτιλή**, *Κοινωνικός μετασχηματισμός*, σ. 232).

Σχετικά μέ τήν ἰδέα ὅτι οἱ φιλεργατικοί νόμοι ἀπέβλεπαν στήν ἐμπέδωση κοινωνικῆς ἰσορροπίας βλ. καί **Γεωργίου Στεφάνου**, *Ἡ κοινωνική πολιτική τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου* (ἀνάτυπο). Ἀθήνα 1968.

12. **Γιάνη Κορδάτου**, *Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος*. Μπουκουμάνης. Ἀθήνα 1972.

13. **Ἀγαλασοῦλου**, *Κοινωνικά Ἀσφαλίσεις*.

Ιδρύοντας κρατικούς φορείς που με τα οικονομικά τους απόθεμα από τις εισφορές των εργοδοτών παρείχαν σύνταξη, ιατρική περίθαλψη, επιδόματα ασθένειας, αποζημίωση και σύνταξη σε περίπτωση εργατικού ατυχήματος. Σύμφωνα με το πνεύμα της κοινωνικής πολιτικής που ανυψώνει πλέον την εργασία σε προστατευόμενο αγαθό, η νομική φύση της κοινωνικής ασφάλισης θεωρείται «Κοινωνική άρωγή δημοσίου δικαίου».¹⁴ Συνυπάρχουν στη νομική αυτή φύση δύο σχέσεις. Η πρώτη είναι σχέση μεταξύ εργαζομένων και κράτους και ένεχει την αξίωση των εργαζομένων για κοινωνική πρόνοια από το κράτος. Η δεύτερη είναι σχέση μεταξύ κράτους και εργοδοτών και εκφράζει την αξίωση του κράτους να εισφέρουν οι εργοδότες για τη δημιουργία οικονομικού αποθεματικού. Θά πρέπει, ωστόσο, να μελετηθεί η οικονομική φύση αυτών των σχέσεων.

Ο πρώτος νόμος για τις κοινωνικές ασφαλίσσεις είναι ο νόμος 2868 του 1922 «Περί υποχρεωτικής ασφάλισης των εργατών και ιδιωτικών υπαλλήλων». Με το νόμο αυτό επιδιώχθηκε η γενίκευση του θεσμού των κοινωνικών ασφαλίσσεων με όλους τους δυνατούς τρόπους οργάνωσης, είτε με ταμεία κρατικά, είτε με ταμεία των εργατικών ενώσεων ή των επιχειρήσεων. Ο νόμος παρά τις πολλές ατέλειες και ασαφείς του και τις ανεπαρκείς κυρώσεις που προβλέπει έδωσε ισχυρή ώθηση στην ασφαλιστική κίνηση. Άλλωστε ταμεία ειδικά για περιπτώσεις συντάξεων ή ασθένειας είχαν ήδη αρχίσει να συγκροτούνται και πριν από την ψήφιση αυτού του νόμου. Μετά από αυτόν, με ειδικούς νόμους, συστήθηκαν ορισμένα κλαδικά ταμεία, με κυριότερα τα ταμεία καπνεργατών (1925), μυλεργατών (1929), άρτεργατών (1929), κεραμοποιών (1934).

Τό 1934, ύστερα από πολλές περιπέτειες, τέθηκε σε εφαρμογή ο νόμος 6298 περί Ι.Κ.Α. Η μελέτη του είχε γίνει σύμφωνα με το τσεχοσλοβακικό πρότυπο Κοινωνικών ασφαλίσεων.¹⁵ Σήμερα ισχύει ο νόμος 1846 της 21 Ιουλίου 1951, ο οποίος τροποποίησε ριζικά το νόμο 6298.

Τό πνεύμα του είναι σύμφωνο με τις αρχές της κρατικής κοινωνικής άρωγής που αναφέραμε παραπάνω. Σ' αυτόν υπάρχουν διατάξεις που μεριμνούν για τη συνταξιοδότηση σε περίπτωση ανεπανόρθωτης επαγγελματικής νόσου. Άν, φυσικά, ή ασθένεια δέν είναι σοβαρής μορφής, αντιμετωπίζεται με τις κοινές διατάξεις για τις ασθένειες με τις όποιες παρέχονται φάρμακα, ιατρική περίθαλψη, αναρωτική άδεια κλπ.

Τό άρθρο 34 του νόμου 6298/1934 αναθέτει σε κανονισμό του Ύπουργείου Έργασίας να ρυθμίσει τους όρους επαγγελματικής νόσου. Με τόν κανονισμό, που εκδόθηκε τό 1938 και ισχύει ως σήμερα τροποποιημένος, έχουμε τά πρώτα στοιχεία σύμφωνα με τά όποια μπορούμε να ορίσουμε τί είναι άνθυγιεινό έπάγγελμα, τουλάχιστο σύμφωνα με τό νόμο.

Σύμφωνα με τόν κανονισμό, άν ένας εργαζόμενος πάθει μία όρισμένη ασθένεια σε μία πάλι όρισμένη από τό νόμο έπιχειρήση, θεωρείται ότι προσβλήθηκε από επαγγελματική ασθένεια, ή νόσος του έξομοιώνεται με εργατικό άτύχημα και αποζημιώνεται και συνταξιοδοτείται από τό κράτος. Τό άρθρο 40 του κανονισμού περιέχει πίνακα των ασθενειών αυτών και αντίστοιχα των έπιχειρήσεων που με τό είδος της εργασίας ή όποια ενεργείται εκεί είναι δυνατό να προκαλέσουν την ασθένεια.

Θά μπορούσαμε, λοιπόν, να ορίσουμε ότι άνθυγιεινό έπάγγελμα είναι ένα από εκείνα που άσκούνται στις έπιχειρήσεις

που αναφέρονται στον κανονισμό και που είναι δυνατό να προκαλέσουν επαγγελματική ασθένεια.

Με τό νόμο όμως 1846/1951 υπήρξε μέριμνα συνταξιοδότησης, σε μικρότερη ηλικία, άνδρών και γυναικών που άπασχολούνται σε βαρέα άνθυγιεινά επαγγέλματα. Με κανονισμό πάλι του Ι.Κ.Α. την 18η Νοεμ./7 Δεκ. 1965 καθορίστηκαν οι εργασίες και οι ειδικότητες των εργαζομένων σε βαρέα και άνθυγιεινά επαγγέλματα. Και έδώ προβλέπεται ή συνταξιοδότησή τους σε χρόνο μικρότερο σε σχέση προς τους ύπόλοιπους εργαζόμενους.

Με τό νόμο 237/1975 λειτουργεί στό Ι.Κ.Α. Συμβούλιο κρίσεως βαρέων και άνθυγιεινών επαγγελμάτων, ή άρμοδιότητα του όποιου είναι ή γνωμοδότηση για την ύπαγωγή επαγγέλματος στην κατηγορία των βαρέων και άνθυγιεινών.

Άξίζει να αναφερθεί ή λεγόμενη εισφορά επαγγελματικού κινδύνου που καταβάλλεται από τους εργοδότες βαρέων και άνθυγιεινών.¹⁶ Η εισφορά αυτή, μεγαλύτερη από τις κανονικές εισφορές, μπορεί να μειωθεί σε περίπτωση άποφυγής εργατικού άτυχήματος ή ασθένειας επί δύο συνεχή έτη σε μία έπιχειρήση, μπορεί όμως και να αύξηθεί άν, αντίθετα, παρουσιάζονται συχνά άτυχήματα ή ασθένειες. Έτσι, ή εισφορά επαγγελματικού κινδύνου μπορεί να λειτουργήσει σαν οικονομικό κίνητρο πρόληψης των εργατικών άτυχημάτων.¹⁷ Η σημασία της είναι μεγάλη και επιβάλλει σημαντικότερη μελέτη.

Καθώς τά βαρέα και άνθυγιεινά επαγγέλματα δέ συμπίπτουν στό σύνολο τους με τόν πίνακα των επαγγελμάτων που ένεχουν κίνδυνο επαγγελματικής νόσου, ο όρισμός του άνθυγιεινού επαγγέλματος θά έπεκταθεί αναγκαστικά και στα επαγγέλματα και στις ειδικότητες που αναφέρονται στον κανονισμό βαρέων και άνθυγιεινών.

Άλλά ή πολιτική των άνθυγιεινών έπιδομάτων που άκολουθήθηκε μεταπολεμικά, ή νομική φιλολογία που αναπτύχθηκε γύρω από αυτά, οι αποφάσεις των άνωτατων δικαστηρίων, έπιτείνουν τή σύγχυση γύρω από τό άνθυγιεινό έπάγγελμα.

Έπειδή, όμως, τά άνθυγιεινά επιδόματα αποτελούν μέτρο για την προστασία της υγείας των εργαζομένων και της εργατικής νομοθεσίας, αξίζει να προσεχτούν σε ειδικό κεφάλαιο.

3. Οι άδειες και τά επιδόματα των εργαζομένων σε άνθυγιεινές εργασίες και μερικά συμπεράσματα

Με τό νόμο 539/45 και τά διατάγματα που εκδόθηκαν για τήν

14. Χρ. Οικονόμου, Δίκαιον εργατικών άτυχημάτων κλπ.

15. Άντωνίου Πέτρογλου, Δίκαιον Κοινωνικής Άσφαλίσεως. Τόμος Α', Άθήνα 1974.

16. Νόμοι για την εισφορά επαγγελματικού κινδύνου:
– Β.Δ. της 10/26 Ιουλ. 1961 «Περί εισφοράς επαγγελματικού κινδύνου» (Διαρκής Κώδιξ Νόμων, τ. 15Β, σ. 144, 41).
– Β.Δ. της 1/30 Ιουλίου 1964. Τό Διάταγμα αυτό μειώνει την εισφορά επαγγελματικού κινδύνου σε έπιχειρήσεις που δέν παρουσίασαν εργατικά άτυχήματα (Διαρκής Κώδιξ Νόμων, τ. 15Β, σ. 144, 4). Έπιτροπή πρόληψης εργατικών άτυχημάτων προβλέπεται από τό άρθρο 24 του Νόμου 1846/51, «περί Ι.Κ.Α.» (Διαρκής Κώδιξ Νόμων, τ. 15Β).

17. Δημητριάδης, Έργατική Νομοθεσία. Άθήνα 1974.

εφαρμογή και επέκτασή του σε όρισμένες κατηγορίες εργαζομένων σε χαρακτηρισμένες από τον ίδιο τό νόμο ως άνθυγιεινές εργασίες, δικαιούνται-τό λιγότερο 12ήμερη άδεια μετά από τον πρώτο χρόνο εργασίας, ενώ οι άλλοι εργαζόμενοι δικαιούνται μικρότερη άδεια. (Υπάρχουν, πάντως, μερικές ακόμη κατηγορίες εργαζομένων που με άλλους ειδικούς νόμους ή συλλογικές συμβάσεις λαβαίνουν μεγαλύτερες άδειες). Τό ζήτημα τής άδειας είναι από τά πίο λεπτά θέματα που πρέπει να προσεχτούν ώστε να υπάρξει αποτελεσματική συντήρηση και ανανέωση του εργατικού δυναμικού που απασχολείται σε άνθυγιεινές εργασίες. Τό εύεργέτημα του νόμου 539/45 είναι μηδαμνό και άσημαντο.

Από τό 1950 αρχίζουν με αποφάσεις διαιτητικών δικαστηρίων ή με συλλογικές συμβάσεις να χορηγούνται άνθυγιεινά επίδοματα σε κλάδους μισθωτών ή σε εργαζόμενους όρισμένων επιχειρήσεων.¹⁸ Τό άνθυγιεινό επίδομα είναι ένα σημαντικό ποσό, ποσοστό επί του μισθού του εργαζόμενου ή ποσοστό επί του κατωτέρου, σύμφωνα με τό νόμο, μισθού, που τό λαβαίνει επιπλέον ό εργαζόμενος. Ένδέχεται, ακόμη, να εξασφαλίσει και άλλου είδους παροχές (γάλα, τρόφιμα κλπ.). Τά άνθυγιεινά επίδοματα θεωρούνται και αυτά μισθός και προστατεύονται με τίς διατάξεις τών νόμων που προστατεύουν τούς μισθούς.¹⁹ Παίρνοντας ένας εργαζόμενος άνθυγιεινό επίδομα δέ σημαίνει ότι συνταξιοδοτείται και σε συντομότερο χρόνο επειδή συμπληρώνει μεγαλύτερο αριθμό ενσήμων. Όπωσδήποτε, όμως, ή σύνταξή του είναι μεγαλύτερη ως επακόλουθο του ύψηλότερου μισθού του.

Τά άνθυγιεινά επίδοματα άρχισαν να παρέχονται με μεγαλύτερη συχνότητα από τό 1961 και μετά, με κορύφωση τό 1966, για να μειωθεί ή χορήγησή τους τό 1967 και σε όλη τή διάρκεια τής δικτατορίας. Μεταδικτατορικά ή χορήγηση άνθυγιεινών επιδομάτων αύξάνει άλματωδώς.

Κυρίως χορηγούνται σε εργαζόμενους οι όποιοι αντιμετώπιζουν τούς κινδύνους μίας προβλεπόμενης από τό Ι.Κ.Α. επαγγελματικής ασθένειας ή εργάζονται σε ένα χαρακτηρισζόμενο, από τό Ι.Κ.Α. πάλι, ως βαρύ ή άνθυγιεινό επάγγελμα. Άλλά όχι μόνο σε αυτούς. Υπάρχουν κατηγορίες μισθωτών που με τήν πίεσή τους κατόρθωσαν να τούς χορηγηθεί άνθυγιεινό επίδομα ενώ, αντίθετα, υπάρχουν μισθωτοί που άν και ασκούν πραγματικά άνθυγιεινή εργασία δέ λαβαίνουν και επίδομα. Άκόμη, είδη επιχειρήσεων με ύψηλά κέρδη ή στις όποιες οι εργαζόμενοι είναι καλύτερα οργανωμένοι, παρέχουν επίδοματα άνθυγιεινής εργασίας. Συνιστά, λοιπόν, ό κίνδυνος για τήν υγεία κατά τήν άσκηση εργασίας τό μοναδικό παράγοντα για τή χορήγηση επιδόματος άνθυγιεινής εργασίας;

Τό Συμβούλιο Έπικρατείας έχει αποφανθεί ότι αντικείμενο έρευνας για τή χορήγηση επιδόματος είναι «άφ' ενός μόν ή εκ τής φύσεως τής εργασίας αυτής αντικειμενικώς ξεταζομένης διεξαγωγής τής εργασίας υπό άνθυγιεινούς όρους και άφ' έτέρου ή ύπαρξις ένδεχομένων συγκεκριμένων τεχνικών συνθηκών εργασίας εις τό προσωπικόν ώρισμένων επιχειρήσεων έξ ών αίρονται αί δυσμενείς συνέπειαι τής άνθυγιεινότητος τής εργασίας».²⁰ Υπάρχει, λοιπόν, τό ένδεχόμενο, σύμφωνα με τό Σ.Ε., να αίρεται ή φύση τής άνθυγιεινής εργασίας με τεχνικο-έπιστημονικά μέσα. Καί μάλλον, σύμφωνα με τό πνεύμα τής νομολογίας πάλι, είναι κατορθωτή ή με έπιστημονικά μέσα έ-

ξάλειψη τής άνθυγιεινότητος τής εργασίας γιατί, όπως πάλι τό Σ.Ε. αποφαινεται, «Διά τόν καθορισμόν επιδόματος άνθυγιεινής εργασίας εις τό προσωπικόν ώρισμένης επιχειρήσεως δέν επιβάλλεται σύγκρισις τών συνθηκών εργασίας τής επιχειρήσεως ταύτης πρός τοιαύτας όμοειδών επιχειρήσεων, του επιδόματος έξαρτωμένου εκ τών συγκεκριμένων τεχνικών και οικονομικών συνθηκών εργασίας εκάστης επιχειρήσεως».²¹

Συμπεραίνεται, λοιπόν, ότι άνθυγιεινή εργασία δέν είναι πάντα εκείνη που από τή φύση της μπορεί να προκαλέσει επαγγελματική ασθένεια, άφου συνθήκες έπιστημοτεχνικές είναι δυνατόν να εξαλείψουν σε μία επιχείρηση τούς κινδύνους άνθυγιεινότητος. Τό έρώτημα που τίθεται είναι: Δέν είναι ύποχρεωμένες οι επιχειρήσεις να τηρούν, σύμφωνα με τό πλέγμα τών νόμων, όλα τά μέσα για τήν εξασφάλιση τής υγείας τών εργαζομένων;

Άξιολογείται ότι εκτός από τή Νομολογία του Σ.Ε. αναγνωρίζεται τούτο και από τήν ίδια τή νομοθεσία. Η §3 του άρθρου 102 του κανονισμού του Ι.Κ.Α. ύπ' αριθ. 55575/1963 αναφέρει για τά βαρέα και άνθυγιεινά επάγγέλματα: «εργασίαι ή ειδικότητες εκ τών απαριθμωμένων εις τά βαρέα και άνθυγιεινά (παράρτημα 2) δύνανται να έξαιρούνται τών διατάξεων του παρόντος κανονισμού έφ' όσον μετεβλήθησαν ούσιωδώς οι όροι και γενικώς αί συνθήκαι άσκήσεως του επαγγέλματος ή τής εργασίας». Έμμεσα και εδώ αναγνωρίζεται ότι έπιστημοτεχνικά μέσα μπορούν να μεταβάλουν τούς όρους και τίς συνθήκες εργασίας.

Φαίνεται ότι ούδέποτε άσκήθηκε έξονυχιστικός έλεγχος ώστε οι εγκαταστάσεις τών βιομηχανιών με έπιστημονικά μέσα να προστατεύουν τήν υγεία και τήν ασφάλεια τών πολιτών. Η οικονομία μας, που είχε ανάγκη από ανάπτυξη, στηρίχτηκε πάντα σε επενδύσεις με βραχυχρόνια απόσβεση, οι όποιες όδήγησαν σε εγκαταστάσεις πρόχειρες που δέν πληρούσαν καν τούς όρους υγείνης. Τά άνθυγιεινά επίδοματα αποβαίνουν άνώδυνα για τούς κεφαλαιούχους διότι τό κόστος τους συνυπολογίζεται πάντοτε στο κόστος του προϊόντος. Κατά τή δεκαετία του '50, εποχή οικονομικής άνόδου, χορηγήθηκαν άφθονα άνθυγιεινά επίδοματα.²²

Η πληθώρα, βέβαια, τών άνθυγιεινών επιδομάτων παρουσιάζεται μεταξύ του 1960-1967, όποτε και τό εργατικό κίνημα εμφανίζεται δυναμικότερο και οι ρυθμοί τής οικονομικής ανάπτυξης και του ακαθάριστου έθνικού προϊόντος αύξάνουν.²³ Τήν ίδια εποχή ή πολιτική τών κυβερνήσεων εμφανίζεται περισσότερο φιλεργατική, μπροστά μάλιστα στην ανάγκη διεύ-

18. Έμμ. Στεφανάκη, «Η νομική φύσις του επιδόματος άνθυγιεινής εργασίας», Έπιθεώρηση Έργατικού Δικαίου, τ. 24, σ. 258.

19. Γε. Γιάνναρου, «Έργατικός μισθός και κέρδη στην Έλληνική Βιομηχανία», Κο Θσ. Π., τεύχος 5.

20. Άπόφαση Συμβουλίου Έπικρατείας ύπ' αριθ. 2639/67. Έπιθεώρησις Έργατικού Δικαίου, τ. 27, σ. 280.

21. Άπόφαση Συμβουλίου Έπικρατείας ύπ' αριθ. 2302/64. Δ.Ε.Ν., τ. 21, σ. 65.

22. Βλ. και Σούλα-Μπαμπανιάση, Η Έλλάδα στην περιφέρεια τών άνεπτυγμένων χωρών. Θεμέλιο. Άθήνα 1966.

χυνσης τής εξωτερικής καταναλωτικής αγοράς. Ἐνάλογο φαινόμενο παρουσιάζεται καί μεταδικτατορικά. Τό ἀνθυγεινό ἐπίδομα ἦταν καί εἶναι μιά προσαύξηση ἐπί τοῦ μισθοῦ καί ρύθμιστικά δέν μπορεῖ νά συμβάλει στό ἐλάχιστο στή μείωση

τῶν κινδύνων ἑνός ἀνθυγεινοῦ ἐπαγγέλματος. Δηλώνει, ὡστόσο, τήν ἀνάγκη τής κατά τό δυνατό καλύτερης συντήρησης τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ.